

สภาพสังคมของเมืองจันทบุรีและเมืองตราดภายใต้การยึดครองของฝรั่งเศส
จนถึงสิ้นสุดการปกครองแบบเทศาภิบาล พ.ศ.2436 -2476

นางสาวนวลมรกต ทวีทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2550
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SOCIAL CONTEXT IN CHANTHABURI AND TRAD FROM THE FRENCH OCCUPATION
TO THE END OF THE "THESAPHIBAN" ADMINISTRATIVE SYSTEM, 1893-1933

Miss Nualmorakot Taweethong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in History

Department of History

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

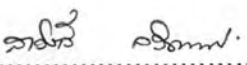
501943

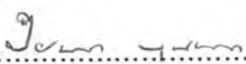
หัวข้อวิทยานิพนธ์ สภาพสังคมของเมืองจันทบุรีและเมืองตราดภายใต้การยึดครองของ
ฝรั่งเศสจนถึงสิ้นสุดการปกครองแบบเทศาภิบาล พ.ศ.2436 -2476
โดย นางสาวนวลมรกต ทวีทอง
สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด นุนนาค

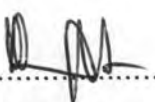
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

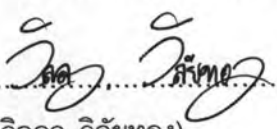
 คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี เจริญพงศ์)

 อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด นุนนาค)

 กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อติศร หมวกพิมาย)

 กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วิลลา วิลัยทอง)

นวนมรดก ทวีทอง : สภาพสังคมของเมืองจันทบุรีและเมืองตราดภายใต้การยึดครองของฝรั่งเศสจนถึงสิ้นสุดการปกครองแบบเทศาภิบาล พ.ศ. 2436-2476. (SOCIAL CONTEXT IN CHANTHABURI AND TRAT FROM THE FRENCH OCCUPATION TO THE END OF THE "THESAPHIBAN" ADMINISTRATIVE SYSTEM, 1893-1933) อ.ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาด บุนนาค, 275 หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพสังคมของเมืองจันทบุรีและเมืองตราดตั้งแต่ พ.ศ. 2436 - 2476 ผลการศึกษาพบว่า ระหว่าง พ.ศ. 2436 -2447 นั้น ฝรั่งเศสได้ทำการยึดครองและจัดตั้งที่ทำการทหารบริเวณตัวเมืองจันทบุรีและปากน้ำแหลมสิงห์ แต่การปกครองยังคงขึ้นอยู่กับรัฐบาลไทย อย่างไรก็ตามการที่ฝรั่งเศสเข้ามาตั้งกองทหารอยู่ที่จันทบุรีทำให้ประสิทธิภาพการควบคุมคนและการจัดเก็บผลประโยชน์ของรัฐลดลง ทั้งนี้เพราะต้องปรับเปลี่ยนหรือ "คลายความเข้มงวด" เพื่อช่วยเหลือราษฎร แม้ว่าการยึดครองจันทบุรีของฝรั่งเศสจะเป็นเพียงบางส่วน แต่กระนั้นก็ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมภายในจันทบุรี เศรษฐกิจการค้าขายตัวอย่างยิ่งโดยเฉพาะการค้ากับ ไช่ฮงอัน ที่ดำเนินการโดยฝรั่งเศส นอกจากนี้ชาวจีนและชาวเวียดนามยังได้สมัครเข้าเป็นคนในบังคับ ฝรั่งเศส เพื่อจะได้เป็น "อภิสิทธิ์ชน" ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากฝรั่งเศสทางการศาล ใช้เป็น "ใบเบิกทาง" เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้า และเป็น "ช่องทาง" ในการหลบเลี่ยงภาษี ส่วนบริเวณที่ ห่างไกลจากการยึดครองของฝรั่งเศสนั้นปรากฏว่าราษฎรดำรงชีวิตอยู่ตามปกติ และไม่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วเช่นสังคมในเมือง

ส่วนสภาพสังคมของเมืองตราด เมื่อฝรั่งเศสได้ถอนทหารออกจากจันทบุรีและเข้ามายึดครองตราดนั้นได้สร้างความระส่ำระสายและความตื่นกลัวแก่ราษฎรเป็นอย่างมาก เนื่องจากการยึดครองตราดนั้นแตกต่างจากการยึดครองจันทบุรี ทั้งนี้ฝรั่งเศสปกครองตราด โดยผ่านเจ้าเมืองเขมรที่ฝรั่งเศสแต่งตั้ง มีเรลด์ังส์ชาวฝรั่งเศส ทำหน้าที่ควบคุมอีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ฝรั่งเศสมีสิทธิในการเก็บภาษีของเมืองตราดทั้ง ชาเข้าและขาออก ส่งผลให้มีการอพยพของราษฎรชาวตราดเข้ามายังจันทบุรีเป็นจำนวนมาก ทำให้ไทยที่ ต้องช่วยเหลือดูแลทั้งเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสถอนกองทหารออกไปจากจันทบุรี และตราดแล้ว รัฐบาลได้ปรับปรุงการปกครองหัวเมืองเป็นระบบเทศาภิบาล จันทบุรีและตราดจึงได้รับการ จัดตั้งเป็นมณฑลจันทบุรี และสิ้นสุดลงเมื่อมีการออกระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2476 เพื่อกระจายอำนาจแก่ส่วนท้องถิ่นและให้จังหวัดมีอำนาจในการปกครองตนเองมากขึ้น

ภาควิชา.....ประวัติศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต..... นวนมรดก ทวีทอง
 สาขาวิชา.....ประวัติศาสตร์ไทย..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2550.....

#4780141722 : MAJOR HISTORY

KEY WORD: SOCIAL CONTEXT / CHANTHABURI / TRAT / HISTORY

NUALMORAKOT Taweethong : SOCIAL CONTEXT IN CHANTHABURI AND TRAT FROM THE FRENCH OCCUPATION TO THE END OF THE "THESAPHIBAN" ADMINISTRATIVE SYSTEM, 1893-1933. THESIS ADVISOR : PROFESSOR DR. PIYANART BUNNAG, 275 pp.

This research aims to study the history of social context in Chanthaburi and Trat during 1893 and 1904, France established the soldiers' camps only within the city of Chanthaburi and at the Singha River. The Thai government still controlled over the administration. However, French occupation in Chanthaburi led to the deficiency of the government's control on manpower and the collection of incomes since the Thai government had to change or mitigate its strict administration in order to help people. Although France only occupied some parts of Chanthaburi, its occupation affected the economic and social changes within Chanthaburi. It also promoted the expansion of economy, especially trading with Sai Ngon managed by the French. In addition, Chinese and Vietnamese people also applied to be French subjects in order to have "Privilege", to be protected by the French in terms of jurisdiction, to be the "pass" for facilitating the trading businesses, and to be the "channel" for tax avoidance. Furthermore, the research has discovered that the local people had the normal ways of living and their societies were not rapidly developed like in the city.

For the social context in Trat, when France withdrew the soldiers from Chanthaburi and occupied Trat, the occupation caused the disorder and fear towards the people since the occupation of Trat was different from the Chanthaburi one. France had the authority to administer Trat through the appointment of the Cambodian ruler and French resident in order to control Trat's administration. Regarding tax collection, France had the right to collect both import and export tax in Trat, therefore a lot of people from Trat migrated to Chanthaburi. This led to the problem that the Thai government needed to help and take care of such people with regards to their housing and land. After France withdrew the soldiers from Chanthaburi and Trat, the Thai government strengthened the administration of Monthol Chanthaburi under the "Thesaphiban" Administrative System, in order to be in compliance with the political condition at that time. After the Revolution in 1932, the government, thus, abolished the "Thesaphiban" Administrative System and issued the Siam Administration Rule 1933 in order to delegate the power to the provincial areas, and the provinces would be able to administer themselves more efficiently.

Department.....History.....	Student's signature.....
Field of study.....History.....	Advisor's signature.....
Academic year.....2007.....	

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความสะดวกจาก ศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุณนาค อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทาง ตั้งแต่เริ่มค้นคว้าข้อมูลจนกระทั่งงานสำเร็จออกมาเป็นรูปเล่ม และยังให้โอกาสในการเรียนรู้งานด้านต่างๆ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่ายิ่ง อีกทั้งยังดูแลทุกข์สุขของผู้เขียนทั้งกายและใจตั้งแต่ได้เข้ามาเป็นลูกศิษย์ ผู้เขียนจึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นอกจากนี้ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี เจริญพงศ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อดิสร หมวกพิมาย อาจารย์ ดร.วิไลลา วิสัยทอง ที่กรุณาปรับเป็นประธานและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้สละเวลาอ่านงานของผู้เขียนอย่างละเอียดถี่ถ้วน และกรุณาให้คำชี้แนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง อาจารย์ทุกท่านในภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ช่วยปมเพาะความรู้และวิธีคิดตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์อลอง สุนทราวาณิช และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวิมล รุ่งเจริญ ที่กรุณาตรวจงานในขั้นสุดท้ายอย่างละเอียดและทำให้ผู้เขียนรู้ถึงคุณค่าของวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และการเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ดี

ขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และอาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ทุนผลิตและพัฒนาอาจารย์ ทำให้ผู้เขียนได้มีโอกาสศึกษาต่อตามที่ตั้งใจ ขอขอบคุณสำนักหอสมุดแห่งชาติ พระนคร สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จันทบุรี หอสมุดทุกมหาวิทยาลัยและทุกแห่งที่ผู้เขียนไปเก็บข้อมูล วัตถุประสงค์บางรัก ตลอดจนท่านเจ้าของผลงานที่ใช้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทุกเรื่อง

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ร้อยเอกหญิงสุปราณี มุขวิจิตร สำหรับความรักและความเมตตาที่มากกว่าอาจารย์กับศิษย์ และขอบคุณ คุณฉันทชนก กำปั่นทอง และคุณณัฐพร ศิริวัฒน์ เป็นพิเศษที่ช่วยเป็นธุระในการแก้ไขวิทยานิพนธ์ในขั้นตอนสุดท้าย และเพื่อนรักกลุ่มพีเจเคทุกคนที่เป็นกำลังใจในยามทุกข์ อาจารย์ บัญญาพล บุญมณีชัยกุล คุณอรุณี จำปานิล คุณสุวิทย์ มาลา ที่เป็นทั้งเพื่อนรักและแหล่งข้อมูลอย่างดีทุกครั้ง ผู้เขียนเดินทางไปเก็บข้อมูลที่จันทบุรี คุณสรารุช ออบกลิ่น ที่ช่วยดูแลทุกเรื่องในชีวิตประจำวัน จนเป็นเสมือนส่วนหนึ่งในครอบครัว คุณปารวีร์ ชูตินันท์ คุณจริยาภา ทวีทอง และคุณทิพย์พาพร อินคัม น้องสาวที่น่ารักทั้งสาม ที่ให้ความช่วยเหลือทุกเรื่องตามที่ร้องขอและให้ความสำคัญกับความรู้สึกของพี่เสมอ

ผู้เขียนขอรำลึกถึงพระคุณของคุณแม่พรรณณี ทวีทอง ที่เลี้ยงดูลูกมาด้วยความเข้มแข็งและเสียสละ ทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ และยังมีคุณยายผู้ซึ่งเป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตของหลาน คุณป้าไทย วัฒนิตตลอดจนญาติพี่น้องทุกคนทั้งบ้านชูตินันท์และบ้านทวีทอง ที่คอยช่วยเหลือดูแลกัน คุณอาประภาศรี ทวีทอง คุณแม่อีกคนของผู้เขียน ที่เป็นส่วนสำคัญในความสำเร็จครั้งนี้ ความสุขที่ยิ่งใหญ่กว่าความสำเร็จใด คือการได้สร้างรอยยิ้มสุดท้ายให้กับคุณพ่อที่รักยิ่งของลูก คุณวชิรพงศ์ ทวีทอง ที่เป็นแรงผลักดันและสร้างให้ผู้เขียนเดินอยู่บนเส้นทางสายประวัติศาสตร์ ขอให้พ่อได้โปรดรับรู้ถึงความสุขนั้นของลูกด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนที่.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	16
1.4 สมมติฐานเบื้องต้น.....	16
1.5 ขอบเขตของการศึกษา.....	16
1.6 วิธีการศึกษา.....	17
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	18
1.8 คำชี้แจง.....	18
บทที่ 2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และสภาพสังคมของเมือง จันทบุรีและตราดก่อนเหตุการณ์ ร.ศ.112(พ.ศ. 2436).....	23
2.1 ที่ตั้งและลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองจันทบุรี.....	24
2.1.1 ขอบเขตที่ตั้งของเมืองจันทบุรี.....	24
2.1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองจันทบุรี.....	31
2.2 ที่ตั้งและลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองตราด.....	38
2.2.1 ขอบเขตที่ตั้งของเมืองตราด.....	38
2.2.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์.....	40
2.3 ความสำคัญของเมืองจันทบุรีและตราดก่อน ร.ศ.112 (พ.ศ. 2436).....	45
2.4 กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเมืองจันทบุรีและตราด.....	49
2.4.1 ชาวสยาม(ไทย)	49
2.4.2 ชาวจีน.....	51

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4.3 ชาวญวน.....	55
2.4.4 ชาวทอง.....	74
2.5 ภาษาถิ่นจันทบุรีและตราด.....	77
2.6 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชุมชนชายฝั่งทะเลตะวันออก.....	79
บทที่ 3 สภาพสังคมของเมืองจันทบุรีและตราดภายใต้การยึดครองของฝรั่งเศส	
(พ.ศ. 2436 – 2449).....	83
3.1 จำนวนประชากรในเมืองจันทบุรี.....	84
3.2 การตั้งกองทหารฝรั่งเศสในเมืองจันทบุรี(พ.ศ. 2436 – 2447).....	85
3.3 สภาพสังคมจันทบุรีภายใต้การยึดครองของฝรั่งเศส(พ.ศ. 2436 – 2447).....	91
3.3.1 การประกอบอาชีพของราษฎรเมืองจันทบุรี.....	92
3.3.2 ปัญหาเรื่องคนในบังคับฝรั่งเศส.....	103
3.3.3 การชำระคดีความในเมืองจันทบุรี.....	106
3.3.4 การจัดเก็บภาษีอากรในจันทบุรี.....	111
3.3.5 การถอนทหารออกจากจันทบุรี.....	125
3.4 การเข้ายึดครองเมืองตราดของฝรั่งเศส(พ.ศ. 2447 – 2449).....	129
3.4.1 ปัญหาราษฎรชาวตราดอพยพ.....	133
3.4.2 การประกอบอาชีพของราษฎรเมืองตราด.....	148
3.4.3 การจัดเก็บภาษีอากรในเมืองตราดสมัยที่ฝรั่งเศสยึดครอง.....	153
3.4.5 การชำระคดีความในเมืองตราด.....	157
บทที่ 4 สภาพสังคมของเมืองจันทบุรีและเมืองตราด ภายใต้การปกครองแบบเทศาภิบาล	
พ.ศ. 2449 – 2476.....	165
4.1 การปรับปรุงการปกครองท้องถิ่น.....	166
4.2 ระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	168
4.3 การจัดการปกครองมณฑลจันทบุรี พ.ศ. 2449.....	173

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.4	สภาพสังคมของเมืองจันทบุรีและตราดภายใต้การปกครองแบบเทศาภิบาล (พ.ศ. 2449 – 2476).....	174
4.4.1	การเกณฑ์ทหารในมณฑลจันทบุรี.....	184
4.4.2	การเก็บเงินค่าราชการและปรับปรุงภาษีอากรในมณฑลจันทบุรี.....	187
4.4.3	การจัดการศึกษามณฑลจันทบุรี.....	192
4.4.4	นโยบายการก่อกลายที่มีผลต่อมณฑลจันทบุรี.....	199
4.4.5	การประกอบอาชีพของราษฎรในเมืองจันทบุรีและตราด ช่วงสมัยมณฑลจันทบุรี.....	202
4.5	การยุบเลิกมณฑลจันทบุรี.....	213
บทที่ 5	บทสรุป.....	215
	รายการอ้างอิง.....	221
	ภาคผนวก.....	241
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	275

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1	จำนวนชาวจีนและเงินค่าแรงที่ทางการเก็บได้ในจันทบุรี ร.ศ.122, 125, 128.....	55
ตารางที่ 2.2	จำนวนประชากรของชุมชนชาวคริสต์ จันทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2254 – 2469.....	64
ตารางที่ 3.1	ยอดบัญชีสำมนครวัดเมืองจันทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2442 – 2446.....	85
ตารางที่ 3.2	การเดินทางเรือกลไฟของบริษัทฝรั่งเศสระหว่างจันทบุรีกับโขง ระหว่าง พ.ศ. 2445 – 2446.....	99
ตารางที่ 3.3	จำนวนเงินภาษีอากรประเภทต่างๆ ที่เก็บใน พ.ศ. 2439 - 2440	117
ตารางที่ 3.4	เปรียบเทียบจำนวนเงินที่ลดลงจากการจัดภาษีอากรของมณฑลจันทบุรี.....	121
ตารางที่ 3.5	รายงานการอพยพของราษฎรเมืองตราดและประจันตคีรีเขตร์ เข้ามาอยู่ภายในพระราชอาณาเขต ระหว่าง พ.ศ.2447- 2448.....	138
ตารางที่ 3.6	จำนวนราษฎรตราดที่อพยพเข้ามาในจันทบุรีตั้งแต่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2448 – 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2449.....	142
ตารางที่ 3.7	สรุปรายได้จากการเก็บค่ารัฐูปการในแขวงเมืองตราดของฝรั่งเศส.....	155
ตารางที่ 4.1	การตั้งมณฑลในราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2437 – 2458.....	172
ตารางที่ 4.2	การใช้จ่ายเงินในการสุขาภิบาลตลาดเมืองจันทบุรี 25 มกราคม ร.ศ. 127- 20 พฤษภาคม ร.ศ.128.....	179
ตารางที่ 4.3	อัตราเงินค่าราชการมณฑลจันทบุรี พ.ศ. 2452.....	188
ตารางที่ 4.4	เนื้อที่ของการปลูกพริกไทยในมณฑลจันทบุรี พ.ศ.2458 – 2463.....	206
ตารางที่ 4.5	จำนวนครัวเรือนที่เพาะปลูกพริกไทยในมณฑลจันทบุรีในปี พ.ศ.2465.....	207

สารบัญแนบที่

หน้า

แนบที่ 2.1 สยามและประเทศราชในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว..... 30

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1	ภาพถ่ายดาวเทียมของชายฝั่งจันทบุรีซึ่งมีลักษณะเป็นอ่าวโค้ง..... 32
ภาพที่ 2.2	การประดับตกแต่งภายในโบสถ์วัดพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล จันทบุรี..... 65
ภาพที่ 2.3	จดหมายรายงานประจำเดือนจากวัดโรมันคาทอลิก 67
ภาพที่ 2.4	โบสถ์คาทอลิกจันทบุรี หลังที่ 3 ค.ศ. 1858 68
ภาพที่ 2.5	โบสถ์คาทอลิกจันทบุรี หลังที่ 4 และภาพโบสถ์หลังปัจจุบัน..... 68
ภาพที่ 2.6	วัดเขตรันานบุญญาราม (หรือวัดเพ็ญเดือนต่อในภาษาญวนและชกซ่งยี่ใน ภาษาจีน) ถนนเบญจมาธุทิศ ต.วัดใหม่ อ.เมืองจันทบุรี..... 74
ภาพที่ 2.7	เรือนเครื่องผูกของชาวชอง ในจันทบุรี..... 76
ภาพที่ 2.8	เรือนร้านค้าริมทางย่านท่าหลวง..... 81
ภาพที่ 2.9	เรือนชาวสวนภาคตะวันออก..... 82
ภาพที่ 3.1	ตึกบัญชาการกองทหารฝรั่งเศส อาคารคลังกระสุน โรงเรียนของทหารฝรั่งเศส ที่ค่ายทหารในเมืองจันทบุรี(ในภาพได้รับการซ่อมแซมและปรับปรุงแล้ว)..... 87
ภาพที่ 3.2	ตึกแดงและคูขี้ไก่บริเวณปากน้ำแหลมสิงห์..... 88
ภาพที่ 3.3	สถานไวซกซงสุลฝรั่งเศสในจันทบุรีสมัยรัชกาลที่ 5 129
ภาพที่ 3.4	ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงบริเวณเขตแดนระหว่างจันทบุรีและตราด..... 146
ภาพที่ 3.5	ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงบริเวณพื้นที่ป่าไม้อำเภอลอง..... 146
ภาพที่ 3.6	ศาลเมืองตราด ร.ศ.120..... 158
ภาพที่ 3.7	ของจดหมายจากจันทบุรี ส่งไปยังฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2437 จะมีตรา ประทับสมอเรือบนซอง(ด้านบนซ้ายมือที่ครซี) หรือบางฉบับจะประทับ ลายเซ็นของผู้บัญชาการทหารฝรั่งเศสในขณะนั้น..... 160
ภาพที่ 3.8	ของจดหมายที่ส่งจากจันทบุรี ไปยังปลายทางที่ประเทศฝรั่งเศส โดยมี การประทับตราการยึดครอง(ตราใหญ่ด้านล่าง ซึ่งมีข้อความว่า Detachment d' Occupation de Chantaboon Siam) และด้านบนเป็น ตราเล็กรับรองที่เมืองไซ่งอนในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2447 ก่อนที่จะส่งไปที่ฝรั่งเศส..... 161

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.1 จดหมายจากวัดคาทอลิกที่จันทบุรีส่งถึงสังฆมณฑลกรุงเทพฯ เมื่อ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2454.....	175
ภาพที่ 4.2 โรงเรียนเมืองจันทบุรี.....	198
ภาพที่ 4.3 นักเรียนแผนกมัธยมจันทบุรี ร.ศ.115.....	198
ภาพที่ 4.4 โรงเรียนเบญจมราชูทิศ พ.ศ. 2458.....	199
ภาพที่ 4.5 ย่านท่าเรือจ้าง จังหวัดตราด.....	210
ภาพที่ 4.6 ภาพถ่ายดาวเทียม อำเภอเมืองจันทบุรี บริเวณริมแม่น้ำ จันทบุรี.....	212
ภาพที่ 4.7 ภาพถ่ายดาวเทียม อำเภอเมืองตราด บริเวณตลาดท่าเรือจ้าง.....	212